

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Θεωρίες Γλωσσικής Ανάπτυξης

Ενότητα 5: Επικοινωνιακές προσεγγίσεις

Μαριάννα Κονδύλη

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Σκοποί ενότητας

- Να γίνουν κατανοητά τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης των επικοινωνιακών προθέσεων και ικανοτήτων
- Να δοθούν παραδείγματα πραγματολογικών, γλωσσικών και κοινωνιογλωσσικών γνώσεων
- Να αναδειχτούν οι γλωσσικές χρήσεις στην εκπαίδευση

Περιεχόμενα ενότητας

- Εισαγωγικά
- Ανάπτυξη επικοινωνιακών προθέσεων και επικοινωνιακών ικανοτήτων
- Πραγματολογικές γνώσεις
- Κειμενικές γνώσεις
- Κοινωνιογλωσσικές γνώσεις
- Επικοινωνιακές ικανότητες και εκπαίδευση (χρήσεις της γλώσσας)

Εισαγωγικά

Επικοινωνιακή περίσταση

Είναι η χρήση της γλώσσας σε πραγματικές συνθήκες επικοινωνίας. Βασίζεται σε διαφόρων ειδών γνώσεις, πέρα από αυτές που αφορούν το **ίδιο** το γλωσσικό σύστημα (Κατή 1992).

Οργανώνουμε τις εκφράσεις έτσι ώστε να **μην** είναι μόνο γραμματικά, σημασιολογικά και φωνολογικά αποδεκτές αλλά και κατάλληλες για την ΚΑΘΕ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΠΕΡΙΣΤΑΣΗ.

Η διαπλοκή των παραγόντων *συνομιλητές- περιστάσεις- σκοποί* είναι δέσμες πολλών και διαφορετικών συνθηκών κάθε φορά

Επικοινωνιακή ικανότητα

- **Hymes** : εισάγει τον όρο επικοινωνιακή ικανότητα για να περιγράψει **το σύνολο των γνώσεων** που ρυθμίζουν τη χρήση της γλώσσας στην επικοινωνία.
- **Chomsky**: για να περιγράψει τη γνώση που αφορά το *πότε και πού κρίνουμε σκόπιμο να μιλήσουμε, για ποιο θέμα, σε ποιον/α και πώς, πρέπει να το κάνει με τη στενότερη έννοια* της γλωσσικής ικανότητας*.
(Κατή 1992)

οι ικανότητες αυτές παίρνουν διάφορες μορφές και έχουν αποκληθεί πραγματολογικές, κειμενικές & κοινωνιογλωσσικές

Μοντέλο Hymes (1967)

Βασιζόμενος στο μοντέλο του Jakobson για τους παράγοντες τις επικοινωνίας, προτείνει μια διευρυμένη **ανάλυση** του επικοινωνιακού γεγονότος σε **συνιστώσες**, γνωστή ως μοντέλο **SPEAKING** (ακρωνύμιο από τα αρχικά των ονομάτων των συνιστωσών.):

- **Setting + Scene** (πλαίσιο επικοινωνίας): περιλαμβάνει το χώρο και το χρόνο διεξαγωγής της επικοινωνίας και το ψυχολογικό και πολιτισμικό πλαίσιο της. *Π.χ. το πένθιμο κλίμα ή το εορταστικό κλίμα.*
- **Participants** (συμμετέχοντες): Ο ομιλητής- πομπός- αποστολέας, ο ακροατής- δέκτης- παραλήπτης μηνύματος και οι υπόλοιποι συμμετέχοντες ακόμα κι αν σιωπούν.
- **Ends** (σκοποί): οι προθέσεις και οι σκοποί των ομιλητών πριν (αλλά και κατά) την επικοινωνία καθώς και τα αποτελέσματα αυτής. *Π.χ. η πρόθεση μπορεί να είναι η πειθώ αλλά το αποτέλεσμα στο τέλος να διαφέρει.*

- **Acts characteristics** (πράξεις λόγου): το περιεχόμενο του μηνύματος και η μορφή του. *Π.χ. το θέμα μπορεί να είναι ίδιο, αλλά οι γλωσσικές μορφές έκφρασής του πολλές.*
- **Keys** (ύφος): επιπλέον στοιχεία για το περιεχόμενο του μηνύματος και τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να γίνει κατανοητό (*χειρονομίες, μορφασμοί, ύψος φωνής, στάση σώματος*).
- **Instrumentalities** (Μέσα): ο **τρόπος μετάδοσης** των μηνυμάτων *π.χ. επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο ή τηλεφωνική ή γραπτή, μορφές λόγου π.χ. μιλάω- ψιθυρίζω, καθημερινή γλώσσα, ειδικά λεξιλόγια (αργκό)*
- **Norms** (Κανόνες): **Κανόνες συνομιλίας** (πότε μιλάει κάποιος, πότε διακόπτει ή αλλάζει θέμα), **συνήθειες- συμβάσεις** μιας κοινωνίας (πληθυστικός ευγενείας)
- **Genres** (είδη λόγου): η πράξη λόγου σύμφωνα με ορισμένα τυπικά χαρακτηριστικά π.χ. επιστολή, ποίημα, ανέκδοτο, ομιλία. (Μότσιου 2014).

Ανάπτυξη επικοινωνιακών προθέσεων (1)

- Εξετάζει τις **προθέσεις** που έχουμε κατά νου κάθε φορά που μιλάμε/γράφουμε/ακούμε/διαβάζουμε. Η δόμηση των γλωσσικών εκφράσεων δεν εξαρτάται **μόνο** από γλωσσικούς ή επικοινωνιακούς κανόνες αλλά και από το **ίδιο** το **περιεχόμενο** του μηνύματος που θέλουμε να διατυπώσουμε.
- Το ενδιαφέρον στρέφεται στη γλωσσική επικοινωνία και την επίδραση που θέλει να προκαλέσει ο ομιλητής/-τρια πάνω στο άτομο που ακούει.
- Σύμφωνα με την αγγλοσαξονική αναλυτική φιλοσοφία (Austin 1962· Searle 1969) η ομιλία προσεγγίστηκε σαν κοινωνική πράξη.

Ανάπτυξη επικοινωνιακών προθέσεων (2)

- Ελάχιστη μονάδα σε μία τέτοια προσέγγιση θεωρήθηκε η **λεκτική πράξη** (speech act) και αναλύθηκε με βάση τον σκοπό που θέλει να επιτελέσει ο ομιλητής/-τρια.

Παράδειγμα: ένα αίτημα, μία υπόσχεση, «φέρε μου το βιβλίο= σου ζητάω να μου φέρεις το βιβλίο», «θα έρθω να σε δω αύριο= σου υπόσχομαι ότι θα έρθω αύριο».

- ακόμα κι όταν δεν λέμε ανοιχτά γιατί απευθυνόμαστε σε άλλα άτομα, υπονοείται πάντα ότι μιλάμε για κάποιο σκοπό.**

Ανάπτυξη επικοινωνιακών προθέσεων (3)

Θεωρία λεκτικών πράξεων:

• Η ψυχολογική μελέτη της χρήσης της γλώσσας οφείλει να προσδιορίσει **το πώς** κάθε άτομο μετουσιώνει τον επικοινωνιακό σκοπό που έχει κατά νου **σε γλωσσική έκφραση** καθώς βέβαια και **πώς** εξάγει τον υπονοούμενο σκοπό των άλλων με βάση συγκεκριμένες εκφράσεις που ακούει.

• Το ότι **δεν** παρατηρείται **απλή αντιστοιχία** ανάμεσα σε αυτό που λέγεται **κυριολεκτικά** και σε αυτό που **εννοείται** δημιουργεί προβλήματα στην ερμηνεία και πιο συγκεκριμένα φαίνεται στην περίπτωση **ειρωνείας** (αυτό που λέγεται είναι αντίθετο από αυτό που εννοείται).

Ανάπτυξη επικοινωνιακών προθέσεων (4)

- Η επιλογή μιας συγκεκριμένης γλωσσικής δομής εξαρτάται από όλο το πλαίσιο επικοινωνίας, όπως το τι ακριβώς σημαίνει, σε ποια άτομα απευθυνόμαστε κ.λπ.

Παράδειγμα:

Συνήθως ζητάμε κάτι από άτομα με περισσότερο κύρος από εμάς χρησιμοποιώντας τον πληθυντικό ευγενείας και πιο πλάγιους τρόπους έκφρασης «θα μπορούσατε να μου δώσετε αυτή τη μπάλα;».

Όταν μιλάμε σε πρόσωπα οικεία τότε μιλάμε με πιο άμεσους τρόπους

*προφανώς κάθε παιδί πρέπει να μάθει πώς να επιτελεί λεκτικές πράξεις με διαφορετικά μέσα. Σημαντικό ενδιαφέρον έχουν τα ζητήματα της ανάπτυξης των πράξεων ομιλίας στο παιδί **μέσα από την έκφραση αιτημάτων**. (Κατή 1992)*

Ανάπτυξη επικοινωνιακών προθέσεων (5)

- Στα **3 έτη** εκφράζουν αποκλειστικά τα αιτήματά τους ως διαταγή. Στα **4 έτη** μπορεί να τα εκφράσουν ως ερώτηση (Μπορείς να μου το δώσεις;).
- Επίσης είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει ένα συγκεκριμένο γλωσσικό μέσον για την έκφραση διαφόρων επικοινωνιακών σκοπών προθέσεων.

Π.χ. μία ερώτηση λειτουργεί ως **τρόπος πληροφόρησης** (που πάμε; , τι είναι αυτό), **μέσον για την έναρξη ή διατήρηση** της συνομιλίας (να σου πω κάτι;), **ρόλος διαταγής** στο τέλος της προσχολικής ηλικίας (γιατί ήρθες; Μπορεί να εννοεί απλά «φύγε» ή ως αίτηση πληροφορίας) (Μότσιου 2014).

Ανάπτυξη επικοινωνιακών προθέσεων (7)

- Schneiderman (1980): το γεγονός ότι τα έμμεσα αιτήματα είναι πιο περίπλοκα φαίνεται κ από το ότι οι γονείς τα αποφεύγουν να τα χρησιμοποιούν όταν απευθύνονται στα παιδιά.
- Η Beates (1976): έλεγξε **τον τρόπο** με τον οποίον **ζητούν** τα παιδιά μια καραμέλα στα πλαίσια ενός πειράματος, για να εξηγήσει ότι **με το χρόνο** τα παιδιά αποκτούν περισσότερους τρόπους έκφρασης αιτημάτων. Σε **όλες** τις ηλικίες προτιμούν τον **άμεσο** τρόπο έκφρασης για να διατυπώσουν τι θέλουν «δώσε μου μία καραμέλα». **Αν** όμως τους ζητήσουν να το πουν με **άλλον τρόπο** τότε τα **μεγαλύτερα** παιδιά (σχολικής ηλικίας) **αλλάζουν** αμέσως τεχνικές

π.χ. με πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις: θα μπορούσες παρακαλώ να μου δώσεις μία καραμέλα;, με υποθετικές προτάσεις: εάν έχετε την καλοσύνη, μου δίνετε μια καραμέλα;
(Κατή 1992)

Ανάπτυξη επικοινωνιακών ικανοτήτων

- Τα **προβλήματα** που διέπουν την **ομιλία** των παιδιών **σχολικής** ηλικίας είναι συνήθως **επικοινωνιακά** και πολύ λιγότερο γλωσσικά.
- Κατά την **προσχολική** ηλικία τα παιδιά χρησιμοποιούν τη γλώσσα συνήθως σε πολύ οικείες περιστάσεις για συνομιλία με οικεία πρόσωπα και για γνωστά θέματα.
- Μεγαλώνοντας έρχονται αντιμέτωπα με **καινούριες περιστάσεις** οι οποίες απαιτούν **διαφορετική οργάνωση** των γλωσσικών εκφράσεων. Η ικανότητα αυτή συνεχίζεται εφ' όρου ζωής. (Κατή 1992)

Πραγματολογικές γνώσεις (1)

- Είναι οι γνώσεις για τη σχέση του φυσικού πλαισίου επικοινωνίας με την ίδια τη γλωσσική έκφραση.
- Είναι λογικό οι γλωσσικές εκφράσεις να είναι διαφορετικές όταν υπάρχει το φυσικό πλαίσιο απ' όταν απουσιάζει.

Πραγματολογικές γνώσεις (2)

- Σύμφωνα με τον Glucksberg (1966) τα παιδιά δεν καταφέρνουν να γίνουν επαρκώς επεξηγηματικά όταν αφηγούνται ένα θέμα ξεκομμένο από το αρχικό του πλαίσιο. παράδειγμα:
- Σε μια ιστορία για τον Μπάτμαν, ένα παιδί λέει μεταξύ άλλων, **«ήταν ένα τέτοιο και μόνο έμεινε το σκελετό από το αμάξι του»**, χωρίς να διευκρινίζει ή έστω να υπονοεί κάπου τι ήταν αυτό το **«τέτοιο»**. (Κατή 1992)

Κειμενικές γνώσεις

- *Ο όρος «κείμενο» εννοείται με την ευρύτερη έννοια και αναφέρεται σε μονάδες λόγου προφορικού και γραπτού, διαλόγου και μονολόγου.* (Κατή 1992).
- Η κατάλληλη επιλογή των γλωσσικών εκφράσεων εξαρτάται κι από ένα δεύτερο είδος γνώσης που έχει σχέση με την **οργάνωση μεγαλύτερων μονάδων ομιλίας**. Οι κανόνες που καθορίζουν τη δόμηση των γλωσσικών εκφράσεων σε σχέση πάντα με άλλες εκφράσεις ονομάζονται κειμενικοί (discourse rules), επειδή αφορούν τη δόμηση ολόκληρων κειμένων.

Είδη κειμενικών γνώσεων - Αφηγήματα

Τα αφηγήματα αποτελούν ένα από τα πιο μελετημένα γένη ομιλίας, μερικές ενδεικτικές προτάσεις για τις υποθέσεις για τη δομή τους:

- Διακρίνονται πάντα από ένα άνοιγμα και ένα κλείσιμο «*Μία φορά κι έναν καιρό*», «*Ζήσαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα*»

- Αρχίζουν πάντα με έναν προσδιορισμό των κεντρικών χαρακτήρων και μια τοποθέτησή τους σε τόπο και σε χρόνο. (Κατή,...:239)

- *τα αφηγήματα των ενηλίκων εμπεριέχουν και αξιολόγηση «*Άσε! τέτοιο επεισόδιο δεν έχει ξαναγίνει*». Τα μικρότερα παιδιά παραλείπουν πολλές ενότητες από τις ιστορίες και επικεντρώνονται στην αρχή και στο τέλος.

Κειμενικές γνώσεις (1)

- Ο Trevarthen (1979) αποκαλεί τις **πρώτες επικοινωνιακές συναλλαγές** ανάμεσα στα βρέφη και στα ενήλικα άτομα, **πρωτοσυνομιλίες**.
- Η Shatz (1978) αναφέρει ότι ακόμα και τα δίχρονα παιδιά παραπονιούνται όταν οι άλλοι δεν αντιδρούν στα λεγόμενά τους σε μία απόπειρα συνομιλίας.
- Η Shugar (1981) έδειξε ότι τα τρίχρονα παιδιά ήταν λιγότερο πρόθυμα να συνεχίσουν μια συνομιλία που άρχισε ένα άλλο άτομο σε σύγκριση με **τετράχρονα** παιδιά που το έκαναν συστηματικά. (Κατή 1992)

Παραδείγματα

Τα νήπια στην αρχή της προσχολικής ηλικίας είναι σε θέση να συμμετέχουν σε διαλόγους που αρχίζουν και διατηρούνται από έναν ενήλικα. Π.χ.

Ενήλικας: Τι βλέπεις;

Νήπιο: Έργο

Ε.: Τι έργο είναι αυτό;

Ν.: Παιδικό

Ε.: Και για ποιο πράγμα είναι;

Ν.: (...)

Ε.: Ποιος είναι ο ήρωας;

Ν.: Ένας που πήγε κάπου μακριά.

Ε.: Τι ήταν αυτός βασιλιάς;

Ν.: Όχι.

Ε.: Αλλά;

Ν.: Κοίτα ένα πουλάκι!

Κειμενικές γνώσεις (2)

- Έρευνες έδειξαν ότι η ικανότητα **απάντησης- ανταπόκρισης** και **ταυτόχρονης** παροχής νέων πληροφοριών βελτιώνεται σημαντικά στα 8-9 έτη.
- Η **διατήρηση** του ίδιου θέματος ύστερα από αρκετές εναλλαγές συνομιλιακών ρόλων, φαίνεται ότι δυσκολεύει ιδιαίτερα τα μικρότερα νήπια. Χαρακτηριστική είναι η **απροειδοποίητη** εναλλαγή πολλών θεμάτων.
- Το θέμα συνομιλίας είναι πιθανότερο να διατηρηθεί περισσότερο αν αφορά κάτι στο **άμεσο** φυσικό περιβάλλον ή αν το παιδί **αρχίζει** τη συνομιλία. Η διατήρηση κάποιες φορές επιτυγχάνεται με την τεχνική της αίτησης νέων πληροφοριών.

Παραδείγματα

N.: Ο μπαμπάς;

E.: Πήγε έξω.

N.: Πότε θα έρθει;.

N.: Κοίτα, πουλάκια

E.: το βλέπω.

N.: Μ' αρέσουν τα πουλάκια.

E.: Ναι;

N.: Τα πουλάκια, τα σπουργιτάκια... Να πάρουμε καναρίνι;
(Μότσιου 2014)

N.: Δε μου την έδινε όταν παίζαμε.

E.: Τί;

N.: Δε μου την έδινε όταν παίζαμε.

E.: Τί πράγμα;

N. Παίζαμε μαζί, αλλά δε μου την έδινε.

E.: Ποιο;

N.: Την μπάλα!

*τα νήπια σπάνια ζητούν τα ίδια διευκρινήσεις πληροφορίες

Κοινωνιογλωσσικές γνώσεις (1)

- Κάθε φορά που μιλάμε, προσαρμόζουμε την έκφρασή μας έτσι ώστε να λάβουμε υπόψη κοινωνικά πολιτισμικά στοιχεία.
- Ακολουθούμε αρχικά **πολιτισμικά καθορισμένες συνήθειες ομιλίας** και υπάρχουν συνήθειες επικοινωνίας που καθορίζονται από **κοινωνιολογικές μεταβλητές** όπως π.χ. οι σχέσεις εξουσίας των συνομιλούντων.
- Οι πολιτισμικές επιδράσεις φαίνονται στο παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο **ανοίγουν οι τηλεφωνικές συνομιλίες**, το περιεχόμενο των οποίων καθορίζεται από πολιτισμικές συμβάσεις. Στην **Ελλάδα** απαντάμε με «ναι» ή «λέγετε» ή «εμπρός». Στην **Ιταλία** η αντίστοιχη προσφώνηση είναι «pronto», δηλαδή έτοιμος/-η. Στην **Αγγλία** απαντούν συνήθως λέγοντας τον αριθμό του τηλεφώνου τους. (Κατή 1992)

Κοινωνιογλωσσικές γνώσεις (2)

- Τα παιδιά φαίνεται να αποκτούν από νωρίς τέτοιου είδους γνώσεις. Οι παρεμβάσεις των γονιών στην ομιλία των παιδιών αφορούν τέτοιες συμβάσεις και όχι τις γραμματικές διαστάσεις της ομιλίας *«παράλειψη του παρακαλώ ή του πληθυντικού ευγενείας»*.
- Η Ochs έκανε μελέτη για την κατάκτηση των γλωσσικών και επικοινωνιακών ικανοτήτων σε ένα χωριό της Σαμόας.
- **Για παράδειγμα**, τα παιδιά εκεί δεν μιλούσαν μπροστά στην ερευνήτρια για τον λόγο ότι οι **πολιτισμικές τους συνήθειες δεν** επιτρέπουν την ομιλία μπροστά σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας εκτός αν αυτά ξεκινήσουν τη συζήτηση. Ακόμα και τότε χρησιμοποιούν την **«καλή ομιλία»** ως ένδειξη σεβασμού. (Κατή 1992)

Κοινωνιογλωσσικές γνώσεις (3)

- Τα παιδιά φαίνονται ικανά εξαρχής να λάβουν υπόψη τους τα **κοινωνικά χαρακτηριστικά** των άλλων ακόμα κι αν οι ικανότητές τους είναι περιορισμένες.

Για παράδειγμα, ακόμα και δίχρονα παιδιά μιλούν με μωρουδίστικο τρόπο σε μικρότερα, ενώ όταν απευθύνονται σε μεγαλύτερα άτομα μιλούν με πιο ώριμο τρόπο

- Ακόμη και τα παιδιά 2 ½ ετών ξέρουν ότι μπορούν να δώσουν οδηγίες σε προστακτική όταν μιλούν σε υφιστάμενα πρόσωπα **ενώ** χρησιμοποιούν πιο πλάγιους τρόπους με άτομα που θεωρούν κοινωνικά.

Τα παιδιά 6-12 ετών :

- Παρουσιάζουν **αυξημένη εμπλοκή** σε **ποικιλία** επικοινωνιακών περιστάσεων, κάτι που διαφοροποιεί αρκετά το λόγο των παιδιών σχολικής ηλικίας από το λόγο των νηπίων. Δηλαδή, **προσαρμόζουν** το ύφος τους και το περιεχόμενο των εκφωνημάτων **ανάλογα** με το **ποιος μιλάει σε ποιον, για ποιο λόγο** κλπ.
- Η γκάμα των επικοινωνιακών στόχων **διευρύνεται**, ενώ η επιλογή των γλωσσικών πράξεων **δεν περιορίζεται** στις κατηγορίες των **δηλωτικών** και **κατευθυντικών**: **δεσμευτικές** και **εκφραστικές** γλωσσικές πράξεις εμφανίζονται στο λόγο των παιδιών και μάλιστα **αυξάνονται** οι **πλάγιες γλωσσικές πράξεις**.
- Π.χ. Λέμε «ευχαριστώ» όταν μας δίνουν κάτι! (προτρέποντας το μικρό αδερφάκι να πει «ευχαριστώ»)

- Ανάπτυξη παρατηρείται επίσης τόσο στις **συνομιλιακές** ικανότητες των παιδιών όσο και στην ικανότητά τους να **δομούν μεγαλύτερες ενότητες λόγου**. Δηλαδή τα παιδιά μπορούν να διατηρούν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και για περισσότερες εναλλαγές σειράς με το **ίδιο** θέμα. *Π.χ.*

(B.): Ξέρεις μαμά; Αυτός έφτιαχνε συνέχεια ομοιοκαταληξίες!

(μαμά): Ε; Τι;

(B.): Να, αυτός στην εκπομπή, έλεγε προτάσεις στις οποίες οι λέξεις έκαναν ομοιοκαταληξία!

- Τέλος στην **αφηγηματική** τους ικανότητα παρατηρούνται σημαντικές βελτιώσεις, οι ιστορίες που αφηγούνται τα παιδιά εμφανίζουν όλο και πιο ολοκληρωμένες δομές (αρχή- μέση, δε λείπει το τέλος). Η συνοχή των κειμένων **επιτυγχάνεται** με τη χρήση των **αναφορικών στοιχείων** και **αντωνυμιών** κατά την αναφορά σε προηγθέντα πρόσωπα, κάτι που γίνεται συστηματικά ενώ **περιορίζεται** η χρήση **δεικτικών** στοιχείων ή ελλείψεων που προκαλούν ασάφεια. Π.χ.

...τότε, ο βασιλιάς φώναξε το γιό του που έφευγε... αντί για ...τότε (αυτός) τον φώναξε και αυτός έφευγε... (Μότσιου 2014)

Επικοινωνιακές ικανότητες και εκπαίδευση

Χρήσεις της γλώσσας

Γνωστικές και κοινωνικές διαστάσεις

- Halliday (ΣΛΓ)
- Hymes (Εθνογραφία της επικοινωνίας)
- Είδη λόγου ή γλωσσικές χρήσεις πιο απαιτητικές από άλλες και συναρτημένες με κοινωνικο-πολιτισμικές διαστάσεις

Γνωστικές διαστάσεις

- Θέμα αναφοράς και πλαίσιο επικοινωνίας
  - Vygotsky: η γλώσσα αναπτύσσεται ως όργανο επικοινωνία αλλά εξελίχτηκε σε όργανο της σκέψης> στο ενήλικο άτομο η σκέψη δεν νοείται χωρίς τη γλώσσα, εφόσον οι «λέξεις» είναι αφηρημένες κατηγοριοποιήσεις φαινομένων του κόσμου

Παραδείγματα από μονολόγους παιδιών διαπλεγμένων με τις πράξεις τους: όχι μόνο για να απευθυνθούν σε άλλους αλλά και για να επεξεργαστούν σκέψεις και συναισθήματα. (Πρβλ. με υποθέσεις για γλωσσική ανάπτυξη στον Halliday). Στη συνέχεια οι μονόλογοι γίνονται εσωτερικοί. (διαφοροποίηση από «εγωκεντρική ομιλία» (Piaget)).

Κοινωνικός λόγος

- Διαφορές κοινωνικής ομιλίας και εσωτερικής ομιλίας
- Η πρώτη γραμματικά και γνωσιακά πιο απαιτητική
- Οργάνωση πληροφοριών σύμφωνα με το επικοινωνιακό πλαίσιο και τις γνώσεις του αποδέκτη.

Πλαισίωση των γλωσσικών χρήσεων

- Λόγος, παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά μέσα επικοινωνίας και φυσικό πλαίσιο επικοινωνίας,.
- Ο βαθμός εξάρτησης από το φυσικό περιβάλλον εκφοράς (αποπλαισιωμένος: παρελθόν, μέλλον, υπόθεση κτλ)
- Αποκέντρωση (Piajet), γλώσσα παρόντος και γλώσσα μετάθεσης (Britton), ανάπτυξη από τα εξωγλωσσικά στα γλωσσικά μέσα (Bruner).

Κατευθυντικός και ερμηνευτικός λόγος

- Προηγούνται οι γλωσσικές χρήσεις που κατευθύνουν τις πράξεις- έπονται εκείνες που σχολιάζουν τον κόσμο.
- Βλ. αναπτυξιακή πορεία στις λειτουργίες παιδικής γλώσσας (Halliday) (εργαλειακή, κατευθυντική, διαπροσωπική, προσωπική, ευρετική, φανταστική, πληροφοριακή). Η διάκρισή τους σε πραγματιστική και μαθησιακή συνεπάγεται και την υιοθέτηση του συστήματος των ενηλίκων ([βλ.Ενότητα 6](#))

Γνωστικές διαστάσεις γλωσσικών χρήσεων και εκπαίδευση

- Αποκεντρωμένη/αποπλαισιωμένη από το υλικό και φυσικό πλαίσιο εκφοράς χρήση είναι γνωστικά πιο απαιτητική και απαιτεί περαιτέρω ανάπτυξη επικοινωνιακών ικανοτήτων
- Απαιτείται και αξιοποιείται στο σχολείο
- Ευκαιρίες ανάπτυξης αποπλαισιωμένων χρήσεων: αφήγηση, παιχνίδια ρόλων, περιγραφή κτλ.

Κοινωνικές διαστάσεις γλωσσικών χρήσεων

- Εξοικείωση με διάφορες μορφές στο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον
- Διαφορές στην **κοινωνικοποίηση** στις διάφορες κοινότητες ανάλογα με τις διαφορετικές νόρμες επικοινωνίας: πότε, με ποιους, γιατί, για ποιο θέμα, πώς μιλάει το παιδί με το ενήλικο περιβάλλον.
- Οι διαφορές με τις σχολικές χρήσεις και απαιτήσεις μπορεί να οδηγήσουν σε σχολική αποτυχία.

Διαπολιτισμικές διαφορές (1)

Διαφορές τρόπων επικοινωνίας με τα παιδιά

- Μεσοαστικές οικογένειες της δύσης: παιδοκεντρισμός, συνεχής ομιλία με τα παιδιά. Ταυτίζεται η ευφυΐα με την πρόωρη ομιλία-το ίδιο και οι Changa της Αφρικής.
- Φτωχοί μαύροι ΗΠΑ: ανώφελο να μιλούν στα παιδιά
- Λούο της Κένυας: αποθαρρύνεται η πρωτοβουλία των παιδιών να μιλούν
- Φυλή Ινδιάνων: τα παιδιά μιλούν μια εντελώς δική τους γλώσσα ώς τα 5.
- Φυλή Ινδιάνων Καναδά: οι κραυγές των μωρών έχουν ειδική σημασία
- Ιαπωνία και Κορέα: οι ενήλικες ενθαρρύνουν τη σιωπή των παιδιών
- Σαμόα: η ομιλία των παιδιών δεν αποτελεί γλώσσα

Διαπολιτισμικές διαφορές (2)

Πώς μαθαίνουν τα παιδιά τη γλώσσα (Heath, Ochs)

- Φτωχοί μαύροι: τα παιδιά ανακαλύπτουν μόνα τους τη γλώσσα
- Καλούλι (Νέα Γουινέα): η γλώσσα μαθαίνεται με διδασκαλία/πρότυπα/μίμηση (πρδ. 260)
- Νότος ΗΠΑ:

- συντηρητική κοινότητα φτωχών λευκών: καθοδήγηση των παιδιών
- Φτωχοί μαύροι: τα παιδιά να μαθαίνουν από μόνα τους
- Σχόλια στο λόγο των παιδιών:

Μαύρες κοινότητες: περιορισμένες ερωτήσεις

«Δύση»: σχολιασμός και επέκταση του λόγου των παιδιών

Τρόποι ζωής και αφήγηση (Heath, 1983)

Ικανότητες και προαπαιτούμενα προφορικής και γραπτής αφήγησης

- Κοινότητες αμερικάνικου νότου:

- Φτωχοί μαύροι εργάτες: δεν διαβάζουν γραπτά αφηγήματα πάνω στα οποία στηριζόταν η εκμάθηση γραφής/ανάγνωσης (τα παιδιά αδυνατούσαν να παρακολουθήσουν, δάσκαλοι τα θεωρούσαν ανίκανα κτλ.). Αλλά στην καθημερινότητα προτιμώνται οι φανταστικές ιστορίες (με σχολικά «ακατάλληλα» στοιχεία), όχι όμως και πραγματικές ιστορίες.
- Φτωχοί λευκοί εργάτες: Οι φανταστικές ιστορίες θεωρούνται «ψέματα», προτιμώνται τα ηθικά διδάγματα
- Μεσοαστική κοινότητα: ακούν και αφηγούνται φανταστικές ιστορίες, κάτι που εκτιμάται από γονείς και σχολείο
- Σχολιασμός και ερωτήσεις κατανόησης από την πλευρά των γονιών.
- Συνέπειες για τις σχολικές γλωσσικές χρήσεις...

Βιβλιογραφία

Κατή, Δ. (1992). *Γλώσσα και επικοινωνία στο παιδί*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Μότσιου, Ε. (2014). *Εισαγωγή στην ανάπτυξη της γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου της διδάσκουσας.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Μαριάννα Κονδύλη 2015.

«Θεωρίες Γλωσσικής Ανάπτυξης. Επικοινωνιακές προσεγγίσεις». Έκδοση: 1.0.

Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/PN1547>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Όχι παράγωγα έργα, Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λπ., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

